

POVÁLEČNÁ RETRIBUCE V ČESKÝCH ZEMÍCH V HISTORICKÉ A PRÁVNĚHISTORICKÉ LITERATUŘE: KOMENTOVANÁ BIBLIOGRAFIE

POST-WAR RETRIBUTION IN THE CZECH LANDS IN HISTORICAL AND LEGAL-HISTORICAL LITERATURE: AN ANNOTATED BIBLIOGRAPHY

Jaroslav Král¹

Abstrakt

Touha po odplatě a potrestání viníků, kteří způsobili obyvatelům českých zemí značná příkoří po dobu trvání druhé světové války, vedla československou politickou reprezentaci v londýnském i moskevském exilu k myšlence vypořádat se s těmito „zrádci a kolaboranty“ jednou provždy a zajistit rychlou očistu národa v prvních poválečných letech. K tomuto úkolu byly zřizovány specifické instituce v podobě 24 mimořádných lidových soudů, Národního soudu a trestně nalézacích komisí, jež měly tento ambiciózní cíl naplnit. Výzkum a hodnocení jejich činnosti i po téměř 80 letech stále přináší výsledky a otevírá nové otázky i možné oblasti dalšího bádání. Předkládaná studie si klade za cíl sumarizovat dosavadní historickou a v omezené míře právněhistorickou literaturu zabývající se fenoménem lidového soudnictví, které se i ve třetí dekádě 21. století těší značné pozornosti jak domácích, tak i zahraničních badatelů.

Klíčová slova

retribuce, mimořádné lidové soudy, literatura, české země

Abstract

The desire for retribution and punishment of those responsible for the significant suffering endured by the inhabitants of the Czech lands during World War II led the Czechoslovak political representatives in exile, both in London and Moscow, to the idea of dealing

¹ Historický ústav, Filozofická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

with these “traitors and collaborators” once and for all, ensuring a swift purification of the nation in the early post-war years. To achieve this goal, specific institutions were established in the form of 24 extraordinary people’s courts, the National Court, and criminal investigation commissions, which were to fulfill this ambitious aim. Research and evaluation of their activities, even after almost 80 years, continue to yield results and open new questions and potential areas for further research. This study aims to summarize the existing historical and, to a limited extent, legal-historical literature dealing with the phenomenon of people’s judiciary, which, even in the third decade of the 21st century, continues to attract considerable attention from both domestic and foreign researchers.

Keywords

retribution, extraordinary people’s courts, literature, Czech lands

ÚVOD

Problematika a výzkum retribučního soudnictví v poválečném Československu se posledních letech těší poměrně velké pozornosti historiků. Tato situace však nastala až na počátku 21. století. V období komunistické diktatury v Československu v letech 1948–1989 tehdejší historiografie danou problematiku téměř naprosto ignorovala a postavila ji mimo hlavní osu poválečných dějin ČSR. Kvalitní, detailní a systematický výzkum archivních materiálů ale nepřicházel ani po roce 1989. Po celá devadesátá léta minulého století stálo mimořádné lidové soudnictví na okraji zájmu české i slovenské historiografie. Světlou výjimku představovali historici zabývající se retribucí na Opavsku, Ostravsku a v západních Čechách. Dušan Janák ve své studii *Činnost Mimořádného lidového soudu Opava v letech 1945–1948* přinesl také první stručný přehled literatury zabývající se touto tematikou (Janák, 1994). Jednalo se zejména o dobové právní publikace a články v odborných časopisech, ideologicky zaměřené domácí práce z období 50. a 60. let 20. století a exilovou literaturu memoárového charakteru. První studie, která se primárně věnovala literatuře zabývající se retribuční problematikou, vyšla až v roce 2002 v rámci sborníku *Retribuce v ČSR a národní podoby antisemitismu: židovská problematika a antisemitismus ve spisech mimořádných lidových soudů a trestních komisí ONV v letech 1945–1948* (Borák, 2002b). Pavel Zeman v kapitole *Česká literatura o retribučním soudnictví* přinesl základní přehled do té doby publikovaných prací věnujících se retribuci a činnosti mimořádných lidových soudů (Zeman, 2002). Zatím poslední přehled retribuční literatury zpracovala dvojice opavských historiků Dušan Janák a Ondřej Kolář ve studii *Výzkum dějin retribuice v obvodu Mimořádného lidového soudu Opava – stav, východiska a perspektivy* publikované ve Slezském sborníku v roce 2018, kde shrnula dosavadní stav bádání doplněný o kvalifikační práce věnující se lidovému soudnictví v Československu (Janák a Kolář, 2018). Předkládaný text si klade za cíl navázat na Janáka s Kolářem a doplnit literaturu zabývající se fenoménem lidového soudnictví od roku 2018 do současnosti. Zároveň výběrově rekapituluje existující

historické a právněhistorické texty reflektující retribuční problematiku od dobových právních publikací až po nejnovější produkci. Stranou neponechává ani klíčové zahraniční práce přibližující průběh retribuce ve vybraných evropských státech. Pro větší přehlednost a jednodušší orientaci je literatura uspořádána na základě chronologické posloupnosti, ale opomenuto nezůstalo ani tematické hledisko.

Dobové právní publikace a exilová literatura

Odborné právní, právně-historické a historické práce týkající se mimořádného lidového soudnictví v Československu vznikaly v posledních více než sedmdesáti letech v různých a často nepravidelných etapách. K prvním pokusům objasnit příčiny a průběh retribuce docházelo již nedlouho po skončení druhé světové války. V letech 1945–1948 vznikaly především dobové právní studie, jež se zabíraly různými aspekty retribučního soudnictví a jeho legislativního zakotvení, ale nepohlížely na danou problematiku metodologií historických věd. Tehdejší tvůrci právních předpisů publikovali své články a názory zejména v odborných časopisech *Právní prakse* a *Právník*. Mezi autory, kteří pravidelně přispívali svými texty, patřili např. Bohuslav Ečer (1946a, 1946b), Pavel Körbel (1947) nebo Jaroslav Morávek (1946). Tato skupina právníků seznamovala čtenáře s novými právními normami a navazující právní kontinuitou v rámci československého právního řádu. Bohuslav Ečer se poté zaměřil na mezinárodní rozměr potrestání válečných zločinců (Ečer, 1946a). Stranou ale nezůstaly ani otázky národnostní, smíšených manželství či státního občanství (Hůrský, 1947). Nejdůležitějším okruhem jsou však články a stati vztahující se již ke konkrétním problémům retribučního soudnictví. Jedná se o příspěvky Kamila Reslera (1948), Vladimíra Solnaře (1946), Huberta Ripky (1946) nebo Františka Brychty (1948), které vytvářejí základní rámec právní problematiky mimořádného lidového soudnictví.

Po skončení druhého období retribučních se toto téma ztrácí na téměř dvě desetiletí ze zorného úhlu právní i historické vědy. První rozsáhlejší právně historické studie týkající se zejména lidového soudnictví na Slovensku se objevují v důsledku liberalizačních procesů ve společnosti až na sklonku 60. let 20. století. Zde je nutné zmínit především publikaci Antona Rašly, jenž analyzuje a srovnává průběh československé retribuce a její postavení v mezinárodním měřítku (Rašla, 1969).

Problematiky lidového soudnictví se v 70. a 80. letech 20. století dotýkají též exilové práce Viléma Hejla a Karla Kaplana (v reprintu vydané na počátku 90. let v Československu), které se ale danému tématu věnují v širším kontextu politických perzekucí (Hejl a Kaplan, 1990).

Počátky systematického výzkumu

Intenzivní a systematický výzkum československé retribuce tak nastává až po roce 1989, kdy jsou zpřístupněny dochované archivní materiály a vychází první komentované edice tehdejších právních předpisů. Průkopníky v poznávání této neprozkoumané kapitoly české

historie byla dvojice opavských historiků Mečislav Borák a Dušan Janák, kteří položili základy dalšímu bádání. M. Borák s D. Janákem zaměřili svůj výzkum na analýzu MLS v Moravské Ostravě a v Opavě (Borák, 1998; Janák, 1994). Jedním z důležitých výstupů řešené problematiky bylo vytvoření unikátní metodiky kvantitativního zpracování spisového materiálu v podobě počítačových databází (autor Matouš Borák), které umožňují sledovat a srovnávat údaje o stíhaných osobách z různých hledisek. Mimo vytvoření primární metodiky při výzkumu MLS v Ostravě se M. Borákovi podařilo detailně popsat celkový mechanismus vývoje a fungování retribuční v Československu a zasadit ji do mezinárodního kontextu (Borák, 1998). Jeho práce se následně stala základním stavebním kamenem dané problematiky a inspirací pro další generace autorů zabývajících se tímto tématem. Na M. Boráka postupně navázali a navazují další historici, jejichž práce si však nekladou za cíl komplexně charakterizovat retribuční soudnictví, ale především zmapovat činnost mimořádných lidových soudů v jednotlivých regionech České republiky.

Zhruba ve stejném období, kdy M. Borák publikoval výsledky svého výzkumu, vyšla kniha Václava Jiříka *Nedaleko od Norimberku*, která přibližuje dění u MLS v Chebu (Jiřík, 2000). V pozdější publikaci *Klatovské oprátky* Jiřík pro změnu zaznamenává osudy dvaceti mužů a žen, které Mimořádný lidový soud v Klatovech odsoudil k trestu smrti za kolaboraci s nacisty (Jiřík, 2004). Zejména kniha *Nedaleko od Norimberku* si klade za cíl podrobně a komplexně popsat činnost Mimořádného lidového soudu v Chebu. Koncepte Jiříkovy monografie je ale značně odlišná od výše zmíněných autorů a kvalitativně ani metodologicky nedosahuje předchozí úrovně. Jiřík na rozdíl od Boráka s Janákem nevyužil pro zpracování trestních spisů počítačovou databázi, která by dále umožnila následnou komparaci s ostatními lidovými soudy, ale zvolil spíše selektivní přístup pro řešení dané problematiky. Výše uvedené autory můžeme následně zařadit do první etapy výzkumu poválečné retribuční, v jejímž průběhu byla vytvářena a stanovena základní metodika pro studium daného tématu. Její závěr lze datovat na přelom tisíciletí, kdy se začínají objevovat další historické práce mapující především činnost pohraničních mimořádných lidových soudů, které využily Borákovu metodu kvantitativního zpracování spisového materiálu.

Výzkum v regionech a nové problémové okruhy

Od počátku třetího tisíciletí se začíná etablovat druhá etapa ve výzkumu „velké retribuční“, jež soustředila svoji pozornost na jednotlivé mimořádné lidové soudy. Začíná se tak vytvářet homogenní skupina prací, které mohou posloužit k vzájemné komparaci, jelikož mají podobné metodické zpracování. Oblastí severních Čech se zabírala trojice historiků Zdeněk Radvanovský, Kateřina Portmann (Lozoviuková, Kočová) a Jitka Suchá v díle *Mimořádný lidový soud v Liberci a Litoměřicích* (Kočová, Radvanovský a Suchá, 2001). Retribuční soudnictví v severních a severozápadních Čechách se stalo taktéž námětem disertační práce Kateřiny Portmann obhájené v roce 2006 (Kočová, 2006). Problematicou retribuční se Portmann zabývá i v několika dalších studiích publikovaných především ve sbornících či historických časopisech a periodikách. Historička Lucie Jarkovská ve své knize *Odplata, či spravedlnost?: mimořádné lidové soudy 1945–1948 na Královéhradecku pro*

změnu popisuje velmi zajímavě se vyvíjející situaci ve východočeském regionu (Jarkovská, 2008). Její disertační práce pod vedením Mečislava Boráka byla vydána po menších úpravách v roce 2008 a nezapře inspiraci Borákovou monografií. Činnost Mimořádného lidového soudu v Českých Budějovicích zpracovával opět pod vedením školitele M. Boráka historik Petr Justin, který se zaměřil na průběh retribuční v jižních Čechách (Justin, 2004). K posledním knižním publikacím věnujícím se poválečné retribuční na regionální úrovni a uzavírající druhou etapu výzkumu této problematiky patří především monografie Ivany Rapavé *Mimořádný lidový soud v Mostě v letech 1945–1948*, která vznikla původně jako diplomová práce výše zmíněné autorky a doplňuje tak postupně mozaiku působnosti lidových soudů v ČSR (Rapavá, 2010). Další práce a studie v uvedeném období se věnují již pouze dílčí problematice mimořádných lidových soudů a nezabývají se jejich komplexním zpracováním. Do této kategorie je možné zařadit studie o MLS v Hradci Králové a Chrudimi (Dubová, 2008; Dubová, 2010), publikaci Jiřího Grézla mapující činnost MLS v roce 1945 v Olomouci (Grézl, 2007) nebo diplomovou práci Jany Cihlářové (2008).

Od počátku třetího tisíciletí se díky systematickému výzkumu M. Boráka, T. Staňka a D. Janáka téma retribuční dále rozdělilo do tří hlavních problémových okruhů. První z nich se zaměřil na otázky antisemitismu v rámci lidového soudnictví. Zde odvedl zásadní práci Mečislav Borák, který první fázi výzkumu sumarizoval ve dvou po sobě vyšlých sbornících *Retribuce v ČSR a národní podoby antisemitismu* a *Poválečná justice a národní podoby antisemitismu*. Součástí sborníků je také přehled doposud vyšlé literatury věnující se retribučním v podání historika Pavla Zemana (Borák et al., 2002a; Borák et al., 2002b). Antisemitismem v poválečném soudnictví se dále zabývali i další badatelé. Kateřina Portmann (Lozoviuková) ve svých příspěvcích *Mimořádný lidový soud Liberec a některé případy související s židovskou problematikou* (Lozoviuková, 2002), *Ghetto Terezín a Mimořádný lidový soud v Litoměřicích v letech 1945–1948* a David Nehyba ve studii *Židovská problematika ve spisech mimořádného lidového soudu ve Znojmě 1945–1948* (Portmann, 2007; Nehyba, 2009). Kromě otázek antisemitismu se Borák s Janákem dále věnovali komparaci obžalovaných a odsouzených osob německé národnosti, které stanuly před MLS v Moravské Ostravě, Opavě a Novém Jičíně (Borák a Janák, 2005).

Druhým zásadním tématem, bezprostředně souvisejícím s lidovým soudnictvím, byly podoby retribučního vězeňství v poválečném Československu. Odpovědi na vzniklé otázky hledala především dvojice opavských historiků Dušan Janák a Tomáš Staněk. Zatímco Staněk se ve svém výzkumu zabýval zejména problematikou retribučních vězňů (Staněk, 1996; Staněk, 2002), Janák soustředil svoji pozornost na celkovou charakteristiku a fungování vězeňských systémů v ČSR a teritoriu střední Evropy (Borák a Janák, 1996; Janák, 2001; Janák, 2002). Přehled základních dokumentů o způsobu zacházení s vězni v ČSR v letech 1945–1955 uspořádal historik Vězeňské služby ČR Aleš Kýr (2002).

Třetí oblastí, které se začalo postupně dostávat náležité pozornosti, byla tzv. „divoká retribuční“, jejíž systematický výzkum započal již v polovině 90. let 20. století Tomáš Staněk. Ten se dále zaměřil na zmapování poválečných excesů a jejich následné vyšetřování (Staněk, 2005). Problematikou poválečných násilností na německém obyvatelstvu se dále zabývali také Zdeněk Beneš s Jiřím Peškem (Beneš et al., 2002a) nebo Mečislav Borák (1997).

Retribuce v zahraniční literatuře

Souhrnný a neotřelý pohled zahraničního historika na poválečnou retribuci nabídl publikace Benjamina Frommera *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*, která postihla téměř všechny podoby poválečné odplaty. Autor se zpočátku věnuje historickému kontextu a divoké retribuci, než přejde k vývoji a vzniku „velkého“ retribučního dekretu (Frommer, 2010). Následně rozebírá činnost mimořádných lidových soudů, kdy zvýšenou pozornost upírá především na fenomén udavačství. Široký záběr Frommerovy knihy neopomíná ani tzv. „malou“ retribuci, dále propojuje téma lidového soudnictví s odsunem německého obyvatelstva a nemalý prostor věnuje problematice Národního soudu i komunisty obnovenému lidovému soudnictví. V konečném výsledku hodnotí české lidové soudnictví jako závažný a důkladný pokus vyrovnat se zločiny minulosti navzdory nepopíratelným nedostatkům a pochybením poválečné justice. I když autor využívá jiné metodologické postupy než Mečislav Borák a pomíjí některé regionální aspekty retribuce, patří jeho kniha k nejzásadnějším publikacím, které se lidovému soudnictví v poválečném Československu věnují.

Z dalších zahraničních autorů, kteří se soustředili na téma „spravedlivé odplaty“ v poválečné Evropě, je možné dále zmínit Tonyho Judta, jenž v *Poválečné Evropě* přibližuje dění ve vybraných evropských státech (Judt, 2018). Ve své monografii srovnává podoby poválečné spravedlnosti v Evropě a přináší tak komplexní pohled na danou problematiku v celoevropském měřítku. Otázkou evropské retribuce se dále zabýval taktéž americký historik maďarského původu István Deák, který v případě ČSR dochází k obdobným závěrům jako Tony Judt nebo Benjamin Frommer (Deák, 2015). Liší se však v hodnocení tvrdosti trestů v jednotlivých evropských zemích. Kolektivní monografie pod vedením Norberta Freie *Trans-nationale Vergangenheitspolitik* na základě 15 národních studií prokazuje odlišné způsoby potrestání německých válečných zločinců podmíněné výrazně rozdílnou politickou situací ve vybraných státech (Frei et al., 2006). Publikace vzešlá z odborné konference „*Genocide on Trial. Von den Nürnberger Kriegsverbrecherprozessen zum Internationalen Strafgerichtshof in Den Haag*“ pod vedením Heimo Halbreinera a Claudie Kuretsidis – Haider se zabývá na základě mezinárodního srovnání otázkou válečných zločinů a jejich potrestání v evropském kontextu od norimberského procesu až k Mezinárodnímu soudnímu tribunálu v Haagu (Halbreiner et al., 2007). Obdobným způsobem uspořádaná kolektivní monografie Kerstin von Lingen *Kriegserfahrung und nationale Identität in Europa nach 1945* zaměřuje svoji pozornost na problematiku národních identit, která je na závěr doplněna i primární výběrovou bibliografií ke zkoumanému tématu (Lingen, 2009). Poněkud širší časový rozsah zahrnující téměř celé 20. století pokrývá kniha Philippa Thera *Temná strana národních států*, jež v systematicky pojaté analýze hledá společné kořeny masových čistek v Evropě (Ther, 2017).

Nejnovější výzkum

Nově zkoumaným tématem poválečné retribuce je od roku 2015 tzv. „laický prvek“ zastoupený u mimořádných lidových soudů. Jedná se o výzkum rozhodování soudních

senátů složených ze čtyř laiků a jednoho profesionálního soudce. Danou problematikou se zabývá především právní historička Daniela Němečková, která se ve svých studiích zaměřila na poměr přehlasovaných a odsouhlasených návrhů profesionálního soudce či složení soudních senátů na základě politické příslušnosti jednotlivých laických členů (Němečková, 2015).

Pro poslední sledované období je dále typický narůstající zájem o lidové soudnictví, který se však zaměřuje spíše na dílčí specifika poválečné retribuice. Výjimku představuje disertační práce právní historičky Daniely Němečkové *Retribuční soudnictví mimořádných lidových soudů ve středních Čechách*, která přináší statistickou analýzu MLS v Mladé Boleslavi, Kutné Hoře a částečně také Praze (Němečková, 2018). Při jejím zpracování však využila jinou metodiku než výše zmínění autoři. V nejnovější publikaci Daniely Němečkové a Jakuba Šloufa se podařilo autorům uspořádat nejrozsáhlejší spisový materiál MLS v Praze, který obsahuje 9 646 záznamů osob, které stanuly před pražským lidovým soudem. Jmenný rejstřík souzených osob dále obsahuje datum narození, místo narození, národnost, spisovou značku, datum rozsudku, paragraf retribučního dekretu a rozhodnutí soudu. Výše zmíněná publikace se dále věnuje vývoji organizační struktury soudu, personálnímu zajištění a především společenským a politickým vlivům na soudní řízení (Šlouf et al., 2020). Odlišný badatelský přístup v publikaci *Mimořádný lidový soud v Opavě a „velká“ retribuice v západním Slezsku 1945–1948* zvolil opavský historik Ondřej Kolář, který se zaměřil na vytvoření základní typologie provinění stíhaných opavským tribunálem a analyzoval přístup soudu k jednotlivým druhům deliktů (Kolář, 2021). K nejnovějším počínům věnujícím se poválečné retribuici patří především kolektivní monografie vydaná ve spolupráci Technické univerzity v Liberci a Ústavu pro studium totalitních režimů. Kniha *Spravedlnost, nebo pomsta?: potrestání válečných zločinců, kolaborantů a zrádců po 2. světové válce v Československu* pod vedením Jaroslava Pažouta a Kateřiny Portmann hledá v pěti různých perspektivách odpověď na otázku, zdali retribuice představuje spravedlivou a přiměřenou odplatu za spáchané skutky nebo spíše politicky motivovanou pomstu (Pažout a Portmann, 2022). Příspěvky autorů se soustředí na její mezinárodní komparaci, aplikaci vůči národnostním menšinám, regionální sondy a reflexi ve filmové tvorbě. Obdobnou otázku si v článku *Retribuční justice po květnu 1945. Restitutio in integrum, nebo Nemesis?* klade také Michal Janata, který se pokusil o syntetický historicko-filosofický pohled na lidové soudnictví. Autor spatřuje klíčovou roli v retribučních dekretech a úloze prezidenta Beneše, jejichž vznik dle Janatova názoru nebyl motivován touhou po spravedlivém vyrovnání se s minulostí ale pouhou pomstou směřující k národní a socialistické revoluci (Janata, 2023).

Ani období obnovené retribuice nezůstalo v posledních letech bez pozornosti současné historiografie. Na výzkum Kateřiny Kočové (Portmann) z roku 2005 navázala Lucie Chrobáková, která v příspěvku *Retribuční soudnictví 1948: počátek třídní justice?* revidovala dosavadní výsledky bádání (Chrobáková, 2016). V témže období Lukáš Blažek a Daniela Němečková publikovali ve své studii *Analýza revize retribuice v roce 1948 s využitím statistických metod* závěry svého výzkumu, které mohou dále přispět k poznání rozporuplného konání československé komunistické justice po Únoru 1948 (Blažek a Němečková, 2018). Také Kateřina Portmann v kolektivní monografii *Třídní (ne) spravedlnost: proměny politicky motivované trestněprávní perzekuce v Československu*

v letech 1948–1989 navázala na svůj přechozí výzkum, kdy analyzovala komunisty ovládané lidové soudnictví, které doplnila o zajímavý případ významného odbojáře Vladimíra Krajiny (Kočová, 2005; Bursík et al., 2020). Za poslední významný příspěvek k regionálním dějinám retribuice lze považovat monografii stejné autorky *Vyrovnění se s válečnými zločiny a zločiny kolaborace po druhé světové válce v Liberci*, která na základě rozsáhlé a detailní analýzy mnoha pramenů charakterizuje podobu poválečné spravedlnosti v severočeském regionu (Portmann, 2024). Úlohu regionálních médií zkoumal ve své disertační práci Jaroslav Král, který na základě provedené obsahové analýzy mediálních sdělení interpretoval vliv jihočeských deníků a týdeníků na probíhající retribuici u československého mimořádného lidového soudu (Král, 2024).

K dalším významným publikacím přesahující svým významem vybrané regiony patří monografie Pavla Kmocha věnující se doposud nedostatečně probádané „malé retribuici“ v českých zemích, jejíž konkrétní podobu ilustruje na práci trestní nalézací komise v Benešově u Prahy (Kmoch, 2015). Stejným fenoménem na Ostravsku se ve své disertační práci *„Malý“ retribuční dekret v Ostravě 1945–1948* zabývala Andrea Chrobáková Lněničková (2011). Dalším důležitým zkoumaným tématem je také revoluční očista průmyslových podniků, která představovala inspiraci pro vznik „malého“ retribučního dekretu. Touto problematikou se zabýval Jakub Šlouf, jehož předmětem výzkumu se staly podnikové fondy Škody Plzeň a Praha a Českomoravských strojíren (Šlouf, 2017). Vojenský historik Ivo Pejčoch a Jiří Plachý se ve svých publikacích zaměřili pro změnu na odsouzené osoby mimořádnými lidovými soudy k trestu smrti (Pejčoch, 2017; Pejčoch a Plachý, 2016). Jihočeský badatel Jan Ciglbauer se zabýval totožnou problematikou u MLS v Českých Budějovicích (Ciglbauer, 2018). Z časopiseckých či sborníkových studií je možné připomenout texty Kateřiny Joklové (2010), Ondřeje Koláře a Hany Dostálové (2017), či Jana Macha (2014), jež přibližují čtenářům zajímavé osudy osob, které stanuly před jednotlivými MLS nebo byly přímo vykonavateli poválečné spravedlnosti.

V posledních 15 letech se téma poválečné retribuice objevuje stále častěji také v kvalifikačních pracích studentů historických či právních věd. Jedná se jak o práce bakalářské, tak diplomové, které však mají kolísavou kvalitu a různorodé metodologické zpracování. Nejčastěji se věnují vybrané problematice konkrétních MLS nebo uděleným hrdelním trestům. Tímto způsobem byla částečně zmapována činnost MLS v Plzni (Žamberská, 2010; Povýšilová, 2018), Brně (Čížková, 2017), Olomouci (Šmídová, 2021), Chrudimi (Zbořilová, 2015), Poličce (Chadimová, 2013), Uherském Hradišti (Müller, 2015), Praha (Němečková, 2014) Znojmě (Nohel, 2009), Mladé Boleslavi (Sýkorová, 2005), Liberci (Šoufková, 2024), Kutné Hoře (Koula, 2011), Jihlavě (Hanák, 2019) či Hradci Králové (Nečas, 2011). Vybrané kvalifikační práce především z Masarykovy univerzity v Brně a Univerzity Palackého v Olomouci soustředily svoji pozornost také na vybrané sociálně profesní či národnostní skupiny obyvatel, které stanuly před mimořádnými lidovými soudy. Jedná se zejména o případy kolaborujících novinářů (Svítková, 2013; Maletová, 2016; Stránský, 2010), moravských Charvátů (Nohel, 2014) či příslušníků represivního nacistického aparátu (Blatecká, 2016; Merunková, 2017; Češík, 2018).

Retribuční literatura v širší historické perspektivě

Nedílnou součástí širšího přehledu literatury zabývající se retribučními prací jsou práce věnující se specifické instituci v podobě Národního soudu. Paralelně s prvotní linií výzkumu problematiky lidového soudnictví v 90. letech 20. století vzniklo dílo Roberta Kvačka a Dušana Tomáška *Obžalována je vláda* přinášející ucelený obraz procesu s protektorátní vládou (Kvaček a Tomášek, 1999). Zmíněná publikace dvou dlouholetých spolupracovníků přibližuje osudy členů protektorátní vlády jak za jejich působení v nejvyšších politických funkcích, tak v poválečných tahanicích usilujících o jejich potrestání. V roce 2012 navázala na toto téma právní historička Eva Janečková knihou *Proces s protektorátní vládou*, v níž se detailně zabývá jak samotným soudním přelíčením, tak i jeho reflexí v médiích, společnosti i sekretariátech politických stran (Janečková, 2012). Tragické osudy bývalého předsedy vlády a agrární strany Rudolfa Berana včetně jeho případu před Národním soudem ve své monografii velmi podrobně vylíčil Jaroslav Rokoský. Ten na více než sto stranách zmiňované publikace přináší detailní přehled soudního přelíčení i s mnoha citacemi soudních protokolů a nabízí tak čtenářům zajímavý pohled do zákulisí tohoto justičního orgánu. Nechybí zde ani zhodnocení politického pozadí tohoto případu a jeho reflexe v dobovém tisku (Rokoský, 2011).

Pro pochopení československé retribuce je nutné zaměřit se taktéž na literaturu zabývající se mimořádným lidovým soudnictvím v širším právně-politickém a historickém kontextu. Jedná se zejména o publikované studie a monografie analyzující významné fenomény poválečného dění. Studie Jana Machaly *Retribuce a parlamentní volby 1946* analyzuje vliv lidového soudnictví na první poválečné volby, jež posílily vliv KSČ na celkový chod státu a umocnily její dominanci v rámci politického uspořádání ČSR (Machala, 2013). Otázku lidového soudnictví částečně postihuje také sborník *Okupace, kolaborace, retribuce* z roku 2010 uspořádaný pracovníky Vojenského historického ústavu v Praze Ivoem Pejčochem a Jiřím Plachým, který přináší důležité poznatky o retribuci na území Slovenska a dále se zaměřuje na zhodnocení období druhé retribuce v roce 1948 (Pejčoch et al., 2010). Tématem stíhání nacistických zločinců, kteří nebyli za svá provinění na území ČSR po válce potrestáni, se podrobně věnuje ve své monografii *Bestie: Československo a stíhání nacistických zločinců* historik Vojtěch Kyncl, jenž tak navazuje na svůj dřívější výzkum publikovaný v knize *Bez výčitek...: genocida Čechů po atentátu na Reinharda Heydricha* (Kyncl, 2019; Kyncl, 2012).

V oblasti objasňování poválečných vztahů mezi Čechy a Němci odvedl vynikající práci Tomáš Staněk, jehož několik knih zachycuje velmi podrobně problematiku divokého i státem řízeného odsunu Němců z českých zemí po druhé světové válce (Staněk, 2005; Staněk, 1991). Poválečným odsunem německého obyvatelstva, který bezprostředně souvisí s otázkou retribucí, se kromě Tomáše Staňky zabývají také mnozí současní čeští historici rozdílných generací. Za zmínku stojí zejména práce Václava Kurala (1994, 1996), Detlefa Brandese (2002), Zdeňka Beneše (Beneš et al., 2002b) či blízkého spolupracovníka Tomáše Staňky, švýcarského historika, Adriana von Arburg (Arburg a Staněk et al., 2009; Arburg a Staněk et al., 2010a; Arburg a Staněk et al., 2010b; Arburg a Staněk et al., 2011). Poměrně neznámou problematiku vnitřního odsunu německého obyvatelstva

zpracoval v poslední dekádě brněnský historik Tomáš Dvořák (2013). Dramatickou situaci v pohraničních oblastech včetně odsunu německého obyvatelstva, životního prostředí a zdraví v bývalých Sudetech zahrnul do své knihy *Očista československého pohraničí* Eagle Glassheim (2019). Otázce postavení národnostních menšin v poválečném Československu se pro změnu věnuje kolektivní monografie „*Nechtění*“ *spoluobčané: skupiny obyvatel perzekvovaných či marginalizovaných z politických, národnostních, náboženských i jiných důvodů v letech 1945–1989* (Pažout a Portmann, 2018).

Cestu komunistů k „Vítěznému únoru“ a podrobný popis okolností, které vedly k převzetí moci dobře dokumentují také práce Václava Vebera, zabývající se obdobím tzv. lidové demokracie a přibližující otázku retribucí z politického hlediska (Veber, 2008).

Na závěr nelze pominout ani memoárovou literaturu, která nabízí vhled do osobní motivace i subjektivní pohled hodnotící jednání hlavních aktérů. Přední místo tak zauímají vzpomínky ministra spravedlnosti Dr. Prokopa Drtiny *Československo můj osud*, ve kterých velmi podrobně mapuje přípravu a průběh retribuce i jejich politického pozadí (Dratina, 1992). Zatímco Prokop Dratina byl od počátku zastáncem retribučního soudnictví, jeho oponentem byl již v průběhu druhé světové války exilový ministr financí Ladislav Feierabend, jenž shrnul své názory nejen na poválečnou spravedlnost v *Politických vzpomínkách* (Feierabend, 1996). Svoji vlastní zkušenost s lidovým soudnictvím i práci pro československý odboj popsal v knize *Vysoká hra: vzpomínky* Vladimír Krajina (2004). Ve svých monumentálních *Pamětech* se do řad odpůrců retribuce začlenil také Václav Černý, i když jeho svědectví je poznamenáno značným časovým odstupem (Černý, 1983). Okruh memoárů zástupců právnícké profese reprezentuje zejména dílo Bohuslava Ečera reflektující mezinárodní rozměr poválečné retribuce. Ečerovo *Norimberský soud* mapuje československou účast v instituci, která měla potrestání válečných zločinců jako hlavní náplň své práce a stala se jakýmsi symbolem odplaty za činy nacistů spáchané v průběhu druhé světové války (Ečer, 1946b). Dále lze zmínit osobní vzpomínky odbojáře, politického vězně, poúnorového emigranta a především vedoucího žalobce pražského mimořádného lidového soudu Jaroslava Drábka, který ve svých pamětech *Z časů dobrých i zlých* věnuje několik kapitol svému působení v této specifické justiční instituci (Drábek, 1992). Největší prostor dostává v jeho vzpomínkách případ s K. H. Frankem a Drábek se nevyhýbá ani problému s protokolem obsahujícím zmanipulovanou výpověď státního ministra, která měla poškodit významného odbojáře a národního socialistu Vladimíra Krajinu.

Opustíme-li oblast především historické a memoárové literatury vázající se k retribuční problematice, je pro orientaci v právních dobových předpisech nezbytné zmínit díla, která nám umožní pochopit význam tehdejší legislativy. Klíčovou prací poskytující legislativní rámec české podoby retribuce a její začlenění do mezinárodně právního kontextu je kniha Jana Kuklíka *Mýty a realita tzv. „Benešových dekretů“*, která podrobně zkoumá vznik a vývoj dekretální normotvorby (Kuklík, 2002). Také kolektiv autorů pod vedením Daniely Němečkové v publikaci *Lidová spravedlnost: mimořádné lidové soudy v letech 1945–1948* odvedl důležitou práci, když uspořádal dostupné právní předpisy a zápisy ze schůzí vlád vázající se k retribuci (Němečková et al., 2017). Právně historický vývoj skutkových podstat nejzávažnějších trestných činů od Norimberského tribunálu k Mezinárodnímu trestnímu soudu v Haagu a detailní analýzu hmotně právních ustanovení tzv. Římského statutu v disertační práci provedl Jan Bureš (2013).

ZÁVĚR

Cílem této studie bylo sumarizovat a chronologicky a tematicky zařadit dosavadní základní historickou a právněhistorickou literaturu zkoumající poválečný fenomén retribučního soudnictví. Nejedná se o vyčerpávající přehled veškeré vydané literatury, jelikož by výrazně přesáhl již tak značný rozsah tohoto textu. Z téhož důvodu nejsou komentovány a uvedeny také klíčové prameny související s retribuicí, které by vydaly na samostatný příspěvek. Nicméně lze alespoň odkázat na uvedenou literaturu, která se pramenně základně v dostatečné míře věnuje.

Jak již bylo popsáno výše, problematika poválečné retribuice je i ve třetí dekádě 21. století stále předmětem intenzivního výzkumu hledající nové směry dalšího bádání. Jedním z nich je utváření mediálního obrazu lidového soudnictví v dobovém celostátním i regionálním tisku, který by pomohl objasnit klíčovou roli politických stran působících na tehdejší veřejnost. Dále se nabízí prostor pro komparaci celoplošně působících a regionálních médií, jež by specifikovala unikátnost retribuice v oblastech působnosti všech 24 mimořádných lidových soudů. Také personální skladba justičního aparátu, její politické pozadí a činnost po Únoru 1948 není stále doposud badatelsky zcela uchopeným tématem. Největší výzvou pro současné či budoucí autory je však dle mého názoru znovu uchopit lidové soudnictví jako celek a pokusit se téměř po 30 letech o nové zhodnocení této problematiky tak, jak již učinil v roce 1998 Mečislav Borák. Že se jedná o úkol velice nelehký, je nasnadě. Avšak shrnutí veškerých dosavadních poznatků v komplexní interdisciplinární syntéze, jež by reflektovala intenzivní výzkum lidových soudů v historické, právněhistorické ale i mediální perspektivě by bezpochyby přispělo k dalšímu pochopení tohoto poválečného fenoménu.

SUMMARY

The aim of this study was to summarize and chronologically as well as thematically categorize the basic historical and legal-historical literature examining the post-war phenomenon of retributive justice. This is not an exhaustive overview of all published literature, as such an endeavor would significantly exceed the already substantial scope of this text. For the same reason, key sources related to retribution are also not commented on or listed, as they would require a separate article. Nevertheless, reference can at least be made to the literature provided, which sufficiently addresses the source base.

As described above, the issue of post-war retribution remains a subject of intense research in the third decade of the 21st century, seeking new directions for further exploration. One such direction includes the shaping of the media image of people's courts in the contemporary national and regional press, which could help clarify the crucial role of political parties influencing the public at that time. Furthermore, there is room for comparison between nationwide and regional media, which could specify the uniqueness of retribution in the jurisdictions of all 24 extraordinary people's courts. Additionally, the composition of the judicial apparatus, its political background, and its activities after February 1948 still remain a research area that has not been fully addressed. However,

the greatest challenge for current or future authors, in my opinion, lies in revisiting people's courts as a whole and attempting a new assessment of this issue nearly 30 years later, as was done by Mečislav Borák in 1998. It is evident that this is an exceptionally difficult task. However, a synthesis of all existing findings in an interdisciplinary approach, reflecting intense research on people's courts from historical, legal-historical, and media perspectives, would undoubtedly contribute to a deeper understanding of this post-war phenomenon.

Literatura

ARBURG, A. a STANĚK, T. (eds.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: dokumenty z českých archivů. Díl I., Češi a Němci do roku 1945: úvod k edici. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010a. ISBN 978-80-86057-66-8.*

ARBURG, A. a STANĚK, T. (eds.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: dokumenty z českých archivů. Díl II., svazek 1, Duben–srpen/září 1945: „Divoký odsun“ a počátky osídlování. Středokluky: Zdeněk Susa, 2011. ISBN 978-80-86057-71-2.*

ARBURG, A. a STANĚK, T. (eds.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: dokumenty z českých archivů. Díl II., svazek 2, Srpen/září–prosinec 1945: Příprava organizovaného odsunu a postup osídlování. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2009.*

ARBURG, A. a STANĚK, T. (eds.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: dokumenty z českých archivů. Díl II., svazek 3, Akty hromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010b. ISBN 978-80-86057-68-2.*

BENEŠ, Z. et al. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848–1948. 2., opr. vyd. Praha: Gallery, 2002a. ISBN 80-86010-60-0.*

BENEŠ, Z. et al. *Téma: Odsun – Vertreibung: transfer Němců z Československa 1945–1947: informační materiál pro učitele k výuce na základních a středních školách. Praha: MŠMT a SPL, 2002b. ISBN 80-86287-50-5.*

BLATECKÁ, A. *Nacističtí vězeňští dozorcí před Mimořádným lidovým soudem v Olomouci. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta: 2016. Vedoucí práce P. KREISINGER.*

BLAŽEK, L. a NĚMEČKOVÁ, D. *Analýza revize retribuční v roce 1948 s využitím statistických metod. Moderní dějiny. 2018, roč. 26, č. 1, s. 205–235. ISSN 1210-6860.*

BORÁK, M. *Internační tábor „Hanke“ v Moravské Ostravě v roce 1945. Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska. 1997, č. 18, s. 88–124. ISSN 0232-0967.*

BORÁK, M. *Spravedlnost podle dekretu: retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945–1948)*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1998. ISBN 80-86101-07-X.

BORÁK, M a JANÁK, D. Die tschechoslowakische Retributionsgerichtsbarkeit und die deutsche Problematik 1945–1948. Die außerordentlichen Volksgerichte in Moravská Ostrava, Opava und Nový Jičín. In: BRENNER, C. a HEUMOS, P. *Sozialgeschichtliche Kommunismusforschung: Tschechoslowakei, Polen, Ungarn und DDR 1948–1968*. München: Oldenburg, 2005, s. 365–422. ISBN 978-3-486-57696-2.

BORÁK, M. a JANÁK, D. *Tábory nucené práce v ČSR 1948–1954*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1996. ISBN 80-902075-4-5.

BORÁK, M. et al. *Poválečná justice a národní podoby antisemitismu: postih provinění vůči Židům před soudy a komisemi ONV v českých zemích v letech 1945–1948 a v některých zemích střední Evropy: (sborník příspěvků)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002a. ISBN 80-86224-39-2.

BORÁK, M. et al. *Retribuce v ČSR a národní podoby antisemitismu: židovská problematika a antisemitismus ve spisech mimořádných lidových soudů a trestních komisí ONV v letech 1945–1948: (sborník příspěvků)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002b. ISBN 80-86224-35-X.

BRANDES, D. *Cesta k vyhnání 1938–1945: plány a rozhodnutí o „transferu“ Němců z Československa a z Polska*. Praha: Prostor, 2002. ISBN 80-7260-070-2.

BRYCHTA, F. Pokus zločinu udavačství. *Právní prakse*. 1948, roč. 12, č. 4–5, s. 108. ISSN 1801-1837.

BUREŠ, J. *Věcná jurisdikce Mezinárodního trestního soudu*. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta: 2013. Vedoucí práce P. ŠTURMA.

BURSÍK, T. et al. *Třídní (ne)spravedlnost: proměny politicky motivované trestněprávní perzekuce v Československu v letech 1948–1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2020. ISBN 978-80-88292-60-9.

CIGLBAUER, J. *Hrdelní případy Mimořádného lidového soudu České Budějovice 1945–1948: potrestání kolaborantů, udavačů a válečných zločinců z Českobudějovicka, Jindřichohradecka a Českokrumlovka*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2824-2.

CIHLÁŘOVÁ, J. *Mimořádný lidový soud v Jihlavě v letech 1945–1947*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, Pedagogická fakulta: 2008. Vedoucí práce K. LOZOVIUKOVÁ.

ČERNÝ, V. *Paměti IV*. Toronto: Sixty-Eight Publishers, 1983. ISBN 0-88781-098-5.

ČEŠÍK, V. *Příslušníci olomouckého gestapa odsouzení v rámci retribuce k trestu smrti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta: 2018. Vedoucí práce P. KREISINGER.

ČÍŽKOVÁ, K. *Mimořádný lidový soud v Brně a ženy, 1945–1948*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta: 2017. Vedoucí práce V. ČERNÝ.

DEÁK, I. *Europe on Trial: The Story of Collaboration, Resistance, and Retribution during World War II*. New York: Avalon Publishing, 2015. ISBN 978-0-8133-4790-5.

DRÁBEK, J. *Z časů dobrých i zlých*. Praha: Naše vojsko, 1992. ISBN 80-206-0365-4.

DRTINA, P. *Československo můj osud*. Praha: Melantrich, 1992. Svazek druhý. Kniha 1 a 2. ISBN 80-7023-114-9.

DUBOVÁ, Z. *Mimořádný lidový soud Hradec Králové*. In: *Sborník prací východočeských archivů 14*. Zámrska: Státní oblastní archiv v Zámrsku, 2010, s. 209–220. ISBN 978-80-254-9258-1.

DUBOVÁ, Z. *Mimořádný lidový soud Chrudim*. In: *Sborník prací východočeských archivů 12*. Zámrska: Státní oblastní archiv v Zámrsku, 2008, s. 259–269. ISBN 978-80-254-4348-4.

DVOŘÁK, T. *Vnitřní odsun 1947–1953: závěrečná fáze „očisty pohraničí“ v politických a společenských souvislostech poválečného Československa*. 2., upr. vyd. Brno: Matice moravská, 2013. ISBN 978-80-87709-07-8.

EČER, B. *Jak jsem je stíhal*. Praha: Naše vojsko, 1946a.

EČER, B. *Norimberský soud*. Praha: Orbis, 1946b.

FEIERABEND, L. *Politické vzpomínky III*. Brno: Atlantis, 1996. ISBN 80-7108-125-6.

FREI, N. et al. *Vergangenheitspolitik. Die Anfänge der Bundesrepublik und die NS-Vergangenheit*. Göttingen: Wallstein Verlag, 2006. ISBN 978-3-406-63661-5.

FROMMER, B. *Národní očista: retribuční v poválečném Československu*. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1838-0.

GLASSHEIM, E. *Očista československého pohraničí: migrace, životní prostředí a zdraví v bývalých Sudetech*. Praha: Academia, 2019. ISBN 978-80-200-3045-0.

GRÉZL, J. *Činnost Mimořádného lidového soudu v Olomouci 1945*. Šumperk: Reprotisk, 2007. ISBN 978-80-903905-0-8.

HALBREINER, H. et al. *Genocide on Trial. Von den Nürnberger Kriegsverbrecherprozessen zum Internationalen Strafgerichtshof in Den Haag. (Veröffentlichungen der Forschungsstelle Nachkriegsjustiz)*. Graz: CLIO Verein f. Geschichts- & Bildungsarbeit, 2007. ISBN 978-3-902542-04-5.

HANÁK, Z. *Předsedové senátů Mimořádného lidového soudu v Jihlavě (Třebíči) a jejich role v retribučním procesu (1945–1947)*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta: 2019. Vedoucí práce M. MICHELA.

HEJL, V. a KAPLAN, K. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990. ISBN 80-85207-01-X.

HŮRSKÝ, J. *Zjišťování národnosti: (úvod do problému odnárodnění)*. Praha: Československý ústav zahraniční, 1947.

CHADIMOVÁ, J. *Mimořádný lidový soud v Poličce ve světle výsledků*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta: 2013. Vedoucí práce D. FOLTÝN.

CHROBÁKOVÁ, L. Retribuční soudnictví 1948: počátek třídní justice? *Paginae historiae*. 2016, roč 24, č. 2, s. 111–133. ISSN 1211-9768.

CHROBÁKOVÁ LNĚNIČKOVÁ, A. „Malý“ retribuční dekret v Ostravě 1945–1948. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta: 2011. Vedoucí práce T. DVORÁK.

JANATA, M. Retribuční justice po květnu 1945. Restitutio in integrum, nebo Nemesis? *Securitas imperii*. 2023, č. 42–43, s. 7–52. ISSN 1804-1612.

JANÁK, D. Činnost Mimořádného lidového soudu Opava v letech 1945–1948. *Časopis Slezského zemského muzea*. 1994, roč. 43, s. 245–283. ISSN 1211-3131.

JANÁK, D. *Kapitoly o československém vězeňství 1945–1955: historické souvislosti, právní základy a politické aspekty*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2002. ISBN 80-86224-34-1.

JANÁK, D. Retribuční vězni a československé vězeňství 1945–1955. Stav a výsledky výzkumu. In: JANÁK, D. (ed.). *Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945–1955: sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 28.–29. 11. 2001 v Praze v rámci grantového projektu GA ČR č. 409/99/0374*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2001, s. 10–22. ISBN 80-86224-28-7.

JANÁK, D. a KOLÁŘ, O. Výzkum dějin retribuce v obvodu Mimořádného lidového soudu Opava – stav, východiska a perspektivy. *Slezský sborník*. 2018, roč. 116, č. 1, s. 83–97. ISSN 0037-6833.

JANEČKOVÁ, E. *Proces s protektorátní vládou*. Praha: Libri, 2012. ISBN 978-80-7277-502-6.

JARKOVSKÁ, L. *Odplata, či spravedlnost?: mimořádné lidové soudy 1945–1948 na Královéhradecku*. Praha: Prostor, 2008. ISBN 978-80-7260-206-3.

JIRŮK, V. *Klatovské oprátky*. Plzeň: Fraus, 2004. ISBN 80-7238-376-0.

JIRŮK, V. *Nedaleko od Norimberku: z dějin Mimořádného lidového soudu v Chebu v letech 1946–1948*. Cheb: Svět křídel, 2000. ISBN 80-85280-68-X.

JOKLOVÁ, K. Bohumír Liška: Přednosta Mimořádného lidového soudu v Chebu. *Sborník muzea Karlovarského kraje*. 2010, roč. 18, s. 341–349. ISSN 1803-6066.

JUDT, T. *Poválečná Evropa: její historie od roku 1945*. Praha: Prostor, 2018. ISBN 978-80-7260-373-2.

JUSTIN, P. *Retribuční soudnictví v jižních Čechách 1945–1948*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Pedagogická fakulta: 2004. Vedoucí práce M. BORÁK.

KMOCH, P. *Provinění proti národní cti: „malá retribuce“ v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2475-6.

KOČOVÁ, K. *Činnost mimořádných lidových soudů – MLS Česká Lípa, Liberec a Litoměřice*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Fakulta humanitních studií: 2006. Vedoucí práce Z. RADVANOVSKÝ.

KOČOVÁ, K. *Druhá retribuce. Činnost mimořádných lidových soudů v roce 1948*. *Soudobé dějiny*. 2005, roč. 12, č. 3–4, s. 586–625. ISSN 1210-7050.

KOČOVÁ, K., RADVANOVSKÝ, Z. a SUCHÁ, J. *Mimořádný lidový soud v Liberci a Litoměřicích v letech 1945–1948*. Ústí nad Labem: UJEP, 2001. ISBN 80-7044-326-X.

KOLÁŘ, O. *Mimořádný lidový soud v Opavě a „velká“ retribuce v západním Slezsku 1945–1948*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2021. ISBN 978-80-87789-78-0.

KOLÁŘ, O. a DOSTÁLOVÁ, H. Obyvatelé Hlučínska před Mimořádným lidovým soudem v Opavě 1945–1948. *Historica Olomucensia*. 2017, roč. 52, s. 163–188. ISSN 1803-9561.

KOULA, L. *Mimořádný lidový soud v Kutné Hoře v roce 1948 v době tzv. druhé retribuce*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická: 2011. Vedoucí práce K. LOZOVIUKOVÁ.

KÖRBEL, P. Kontinuita a československý právní řád. *Právní prakse*. 1947, roč. 11, s. 4–12. ISSN 1801-1837.

KRAJINA, V. *Vysoká hra: vzpomínky*. 2., poopr. a dopl. vyd. Praha: Eva, 2004. ISBN 80-254-5535-1.

KRÁL, J. *Mimořádný lidový soud v Českých Budějovicích a jeho mediální obraz v dobovém regionálním tisku*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Filozofická fakulta: 2024. Vedoucí práce D. JANÁK.

KUKLÍK, J. *Mýty a realita tzv. „Benešových dekretů“: dekrety prezidenta republiky 1940–1945*. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-352-1.

KURAL, V. *Místo společenství – konflikt!: Češi a Němci ve Velkoněmecké říši a cesta k odsunu (1938–1945)*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1994. ISBN 80-85864-04-5.

KURAL, V. et al. *Studie o sudetoněmecké otázce*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996. ISBN 80-85864-61-4.

KVAČEK, R. a TOMÁŠEK, D. *Obžalována je vláda*. Praha: Themis, 1999. ISBN 80-85821-67-2.

KYNCL, V. *Bestie: Československo a stíhání nacistických zločinců*. Praha: NLN, 2019. ISBN 978-80-7422-668-7.

KYNCL, V. *Bez výčitek...: genocida Čechů po atentátu na Reinharda Heydricha*. Praha: Historický ústav, 2012. ISBN 978-80-7286-197-2.

KÝR, A. *Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945–1955: přehled základních předpisů*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2002. ISBN 80-86224-32-5.

LINGEN, K. et al. *Kriegserfahrung und nationale Identität in Europa nach 1945: Erinnerung, Säuberungsprozesse und nationales Gedächtnis (Krieg in der Geschichte)*. Paderborn: Schöningh, 2009. ISBN 978-3-506-76743-1.

LOZOVIUKOVÁ, K. *Mimořádný lidový soud Liberec a některé případy související s židovskou problematikou*. In: BORÁK, M. (ed.). *Retribuce v ČSR a národní podoby antisemitismu: židovská problematika a antisemitismus ve spisech mimořádných lidových soudů a trestních komisí ONV v letech 1945–1948: (sborník příspěvků)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002, s. 91–96. ISBN 80-86224-35-X.

MACH, J. Jan Porák, obraz jednoho veselského Němce ve spisu Mimořádného lidového soudu v Táboře. *Táborský archiv*. 2014, sv. 16, s. 157–183. ISSN 0862-2892.

MACHALA, J. *Retribuce a parlamentní volby 1946. Paměť a dějiny: revue pro studium totalitních režimů*. 2013, roč. 7, č. 2, s. 39–51. ISSN 1802-8241.

MALETOVÁ, K. *Šéfredaktor protektorátní Přítomnosti E. Vajtauer před Národním soudem*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií: 2016. Vedoucí práce P. VEČEŘA.

40	ARTICLES Jaroslav KRÁL	POVÁLEČNÁ RETRIBUCE V ČESKÝCH ZEMÍCH V HISTORICKÉ A PRÁVNĚHISTORICKÉ LITERATUŘE: KOMENTOVANÁ BIBLIOGRAFIE	
----	---------------------------	--	--

MERUNKOVÁ, K. *Životní osudy členů blokové služebny nacistické bezpečnostní služby Sicherheitsdienst v Hranicích na Moravě*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta: 2017. Vedoucí práce P. KREISINGER.

MORÁVEK, J. Nové trestně právní normy. *Právní prakse*. 1946, roč. 10, s. 264–272. ISSN 1801-1837.

MÜLLER, J. *Mimořádný lidový soud v Uherském Hradišti 1945–1948*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta: 2015. Vedoucí práce J. ŠTĚPÁN.

NEČAS, J. *Mimořádný lidový soud v Hradci Králové 1945–1948 a jeho ohlas v dobovém tisku*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta: 2011. Vedoucí práce V. ČERNÝ.

NEHYBA, D. Židovská problematika ve spisech mimořádného lidového soudu ve Znojmě 1945–1948. In: PÁLKA, P. (ed.). *Židé a Morava XV*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2009, s. 287–297. ISBN 978-80-85945-55-3.

NĚMEČKOVÁ, D. Laický prvek ve spisech Mimořádného lidového soudu v Mladé Boleslavi. *Právněhistorické studie*. 2015, roč. 45, č. 2, s. 240–252. ISSN 0079-4929.

NĚMEČKOVÁ, D. *Mimořádný lidový soud v Praze*. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta: 2014. Vedoucí práce J. KUKLÍK.

NĚMEČKOVÁ, D. *Retribuční soudnictví mimořádných lidových soudů ve středních Čechách*. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta: 2018. Vedoucí práce J. KUKLÍK.

NĚMEČKOVÁ, D. et al. *Lidová spravedlnost: mimořádné lidové soudy v letech 1945–1948*. Praha: Auditorium, 2017. ISBN 978-80-87284-68-1.

NOHEL, T. *Mimořádný lidový soud ve Znojmě v letech 1945–1948*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta: 2009. Vedoucí práce T. DVOŘÁK.

NOHEL, T. *Moravští Charváti u Mimořádného lidového soudu ve Znojmě*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta: 2014. Vedoucí práce M. MARKEL.

PAŽOUT, J. a PORTMANN, K. (eds.). *„Nechtění“ spoluobčané: skupiny obyvatel perzekvovaných či marginalizovaných z politických, národnostních, náboženských i jiných důvodů v letech 1945–1989*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2018. ISBN 978-80-7494-421-5.

PAŽOUT, J. a PORTMANN, K. (eds.). *Spravedlnost, nebo pomsta?: potrestání válečných zločinců, kolaborantů a zrádců po 2. světové válce v Československu*. Liberec: Technická univerzita Liberec, 2022. ISBN 978-80-7494-603-5.

PEJČOCH, I. *Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravisti: osoby, popravené v Praze v průběhu retribučních procesů 1945–1948*. Cheb: Svět křídel, 2017. ISBN 978-80-7573-022-0.

PEJČOCH, I. et al. *Okupace, kolaborace, retribuce*. Praha: VHÚ, 2010. ISBN 978-80-7278-529-2.

PEJČOCH, I. a PLACHÝ, J. *Ženy na popravisti: tresty smrti vykonané v Československu na ženách v rámci retribučního soudnictví v letech 1945–1948*. Cheb: Svět křídel, 2016. ISBN 978-80-87567-86-9.

PORTMANN, K. Ghetto Terezín a Mimořádný lidový soud v Litoměřicích v letech 1945–1948. In: HAMÁČKOVÁ, V. (ed.). *Židé v Čechách: sborník příspěvků ze semináře konaného 24. a 25. října 2006 v Liberci*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2007, s. 71–95. ISBN 978-80-86889-58-0.

PORTMANN, K. *Vyrovnání se s válečnými zločiny a zločiny kolaborace po druhé světové válce v Liberci*. Litoměřice: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2024. ISBN 978-80-907464-9-7.

POVÝŠILOVÁ, P. *Mimořádný lidový soud v Plzni a jeho agenda*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Právnická fakulta: 2018. Vedoucí práce V. KNOLL.

RAPAVÁ, I. *Mimořádný lidový soud v Mostě v letech 1945–1948*. Ústí nad Labem: Albis international, 2010. ISBN 978-80-86971-22-3.

RAŠLA, A. *Ľudové súdy v Československu po II. svetovej vojne ako forma mimoriadneho súdnictva*. Bratislava: SAV, 1969.

RESLER, K. *Obnova lidového soudnictví v českých zemích. Právní prakse*. 1948, roč. 12, s. 55–66. ISSN 1801-1837.

RIPKA, H. *Rozsudek nad protektorátní vládou. Právní prakse*. 1946, roč. 10, s. 144–148. ISSN 1801-1837.

ROKOSKÝ, J. *Rudolf Beran a jeho doba: vzestup a pád agrární strany*. Praha: Vyšehrad, 2011. ISBN 978-80-87211-47-2.

SOLNAŘ, V. *Jsou přípustné mimořádné opravné prostředky proti rozsudkům mimořádných lidových soudů a Národnímu soudu? Právník*. 1946, roč. 85, č. 5–6, s. 158–161. ISSN 0231-6625.

STANĚK, T. *Odsun Němců z Československa 1945–1947*. Praha: Academia, 1991. ISBN 80-200-0328-2.

42	ARTICLES Jaroslav KRÁL	POVÁLEČNÁ RETRIBUCE V ČESKÝCH ZEMÍCH V HISTORICKÉ A PRÁVNĚHISTORICKÉ LITERATUŘE: KOMENTOVANÁ BIBLIOGRAFIE	
----	---------------------------	--	--

STANĚK, T. *Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha: ÚSD AV, 2005. ISBN 80-7285-062-8.

STANĚK, T. *Retribuční vězni v českých zemích 1945–1955*. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2002. ISBN 80-86224-33-3.

STANĚK, T. *Tábory v českých zemích 1945–1948*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1996. ISBN 80-902075-3-7.

STRÁNSKÝ, V. *Protektorátní novinář Jan Vrba před Národním soudem*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií: 2010. Vedoucí práce P. VEČEŘA.

SVÍTKOVÁ, P. *Sociální a profesní východiska vybraných novinářů postavených před Národní soud*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií: 2013. Vedoucí práce P. VEČEŘA.

SÝKOROVÁ, V. *Mimořádný lidový soud Mladá Boleslav 1945–1947*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, Pedagogická fakulta: 2005. Vedoucí práce K. KOČOVÁ.

ŠLOUF, J. Očista průmyslových závodů od kolaborantů a „asociálních živlů“ v roce 1945: politická machinace, exces retribuční, či inkubátor revoluční morálky? *Soudobé dějiny*. 2017, roč. 24, č. 4, s. 538–581. ISSN 1210-7050.

ŠLOUF, J. et al. *Mimořádný lidový soud v Praze (1945–1948): retribuční jako služební úkol na hraně možností i profesní cti zaměstnanců justice*. Praha: Academia, 2020. ISBN 978-80-200-3070-2.

ŠMÍDOVÁ, T. *Udavači odsouzení Mimořádným lidovým soudem v Olomouci k trestu smrti (1945–1948)*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta: 2021. Vedoucí práce P. KREISINGER.

ŠOUFKOVÁ, S. *Mimořádný lidový soud v Liberci a kauzy udavaček*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická: 2024. Vedoucí práce K. PORTMANN.

THER, P. *Temná strana národních států: etnické čistky v moderní Evropě*. Praha: Argo, 2017. ISBN 978-80-257-2133-9.

VEBER, V. *Osudové únorové dny*. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-941-6.

ZBOŘILOVÁ, K. *Mimořádný lidový soud v Chrudimi v letech 1945–1948*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta: 2015. Vedoucí práce J. ŠTĚPÁN.

ZEMAN, P. Česká literatura o retribučním soudnictví. In: BORÁK, M. (ed.). *Retribuce v ČSR a národní podoby antisemitismu: židovská problematika a antisemitismus ve spisech mimořádných lidových soudů a trestních komisí ONV v letech 1945–1948: (sborník příspěvků)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002, s. 9–22. ISBN 80-86224-35-X.

ŽAMBERSKÁ, J. *Retribuční soudnictví – Mimořádný lidový soud v Plzni*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Filozofická fakulta: 2010. Vedoucí práce J. GEBHART.

Kontakt

Mgr. Jaroslav Král, Ph.D.

Filozofická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Historický ústav

Branišovská 1645/31a, 370 05 České Budějovice, Česká republika

kralj@ff.jcu.cz